

Rozprawa na 13. hłownej zhromadźiznje w Kulowje dnja 31.03.2007

I Powšitkowna situacija w serbskim sydlenskim rumje Sakskeje

Česćeni přitomni,

Serbski lud steji před swojim najwjetšim eksistencielnym wužadanjom w swoich wjac hač tysacletnych stawiznach. Z časa přewrota mamy so bédzić z rapidnym spadom porodow. Tež w serbskim sydlenskim rumje je ličba porodow wo něhdže połojcu spadnyła. Demografiske wuwice wěšći dalše redukowanje serbskeje substancy w přichodnych štyri lětdžesatkach wo 50%.

Zdobom přinjese politiski přewrót zasadnu změnu žiwjenskich poměrow tež w dwurěčnej Łužicy, wosebje na polu towaršnosće a hospodarstwa. Wottwar džělowych městnow nuzuje wobydlerstwo, pytać džěło zwonka swoich wjeskow w industrijowych centrach a samo w zapadnych krajach Němskeje. Serbska rěč jako jedne z najwažnišich identifikaciskich přiznamjenjow dwurěčneje Łužicy so dzeń a bóle ze wšitkich zjawnych wobłukow towaršnostneho žiwjenja wutłóčuje. Serbske wjesne cyłki so drěbja. Móžnosće serbskorěčneje komunikacije w džělowych cyłkach so ekstremnje redukuja. Serbščina so w zjawnosći jenož hišće na wobmjezowane wašnje prezentuje.

Asimilacija serbskeho luda so potencilnje pospěša a ličba młodych swójbow dramatisce spada. Serbska rěč so w mnohich swójbach na přirodne wašnje hižo w trěbnej měrje džěcom dale njedawa. Přičiny za to su mnohostronske a maja towaršnostne pozadki.

1 Kubłanje našich džěci a młodostnych

Wuznam předšulskeho a šulskeho kubłanja džěci w serbskim sydlenskim rumje stupa. Jenož stabilny serbski šulski system ze syłu flankěrowacych rěč spěchowacych napravow w zwonkašulskim a cyłotowaršnostnym žiwjenju móže eksistencu serbskeje rěče zaručić.

1.1 Předšulske kubłanje w swójbje a w pěstowarni

Kubłanje našich džěci je zakład byća a traća serbskeho luda. Eksistencielny wuznam matej zažne kubłanje w swójbje a předšulske kubłanje w pěstowarni. Tule kładu so symješka rěčneho a narodneho kubłanja.

Něhdže połojca wšěch něhdyšich serbskich a dwurěčnych pěstowarnjow a žłobikow w Sakskej je so w zašłym lětdžesatku zawrěła. W lěće 1998 w Delnjej Łužicy w Žyłowje zahajeny projekt WITAJ k rewitalizaciji serbskeje rěče, w kotrymž sej džěci z měšanorěčnych a rzyzy němskorěčnych swójbow po wupruwowanej metodźe imersije hrajkajo a rozum wótro serbščinu přiswoja, so wuspěšnje wuwija. Tuchwilu je w Hornjej Łužicy wosom serbskich pěstowarnjow, štyri WITAJ-pěstowarnje kaž tež džesać pěstowarnjow z WITAJ-skupinu resp. -skupinami, w kotrychž so cyłkownje něhdže 750 serbskich a WITAJ-džěci kubła. Přewažna ličba serbskich a WITAJ-

pěstowarnjow je w nošerstwje SŠT z.t, kotrehož pěstowarki zaměrne džěło wukonjeja. Dalše serbske a WITAJ-pěstowarnje a -skupiny su w druhim swobodnym abo komunalnym nošerstwje. Wšitkim kubłarkam a nošerjam so za jich njesprócníwe džěło wutrobnje džakuju a přeju wjele mocow do dalšeho zamołwiteho džěła.

Wjeseli nas, zo so w dalšich pěstowarnjach při kubłanju džěćiny na posrědkowanje wšědnje wužiwaných jednorych serbskich wobrotow džíwa a zo so na hajenje serbskeho spěwa a serbskich nałožkow wulka wažnosć kładže. Z tym tež wone přinošuja bjezposrědnje k rozwiwanju wuměńjenjow za WITAJ-projekt a k wuwiwanju tolerancy mjeze Serbami a Němcami w serbskim sydlenkim rumje.

Mamy pak so tež z njedostatkami bědźić. Bohužel njeje w kóždy pěstowarni z WITAJ-skupinu cyłodnjowske serbskorěčne kubłanje garantowane. Nic kóždy němskorěčna kubłarka w dwurěčnej abo němskej pěstowarni z WITAJ-skupinu dwurěčne kubłanje w trěbnej měrje podpěruje. Politiske a džěłoprawniske ramiki na jednej stronje a hospodarske wobmjezowanja komunalnych a swobodnych nošerjow na druzej stronje dotal znjemóžnja optimalne dwurěčne kubłanje, kaž sej to metoda dospołnje imersije wužadaja. Hoberske problemy při zasadženju serbsko-maćernorěčnych kubłarkow dalši rozrost projekta wosebje haća. Rady bychmy widźeli, zo nošerjo dalše serbskorěčne kubłarki zasadžeja a z tym poskitk serbskorěčneho kubłanja džěći rozšěrja.

Problemy z nošerjami diskutujemy, rozrisać pak hodža so jeničce w zhromadnym prócowanju z nošerjami, staršimi a zamołwitymi na politiskej runinje.

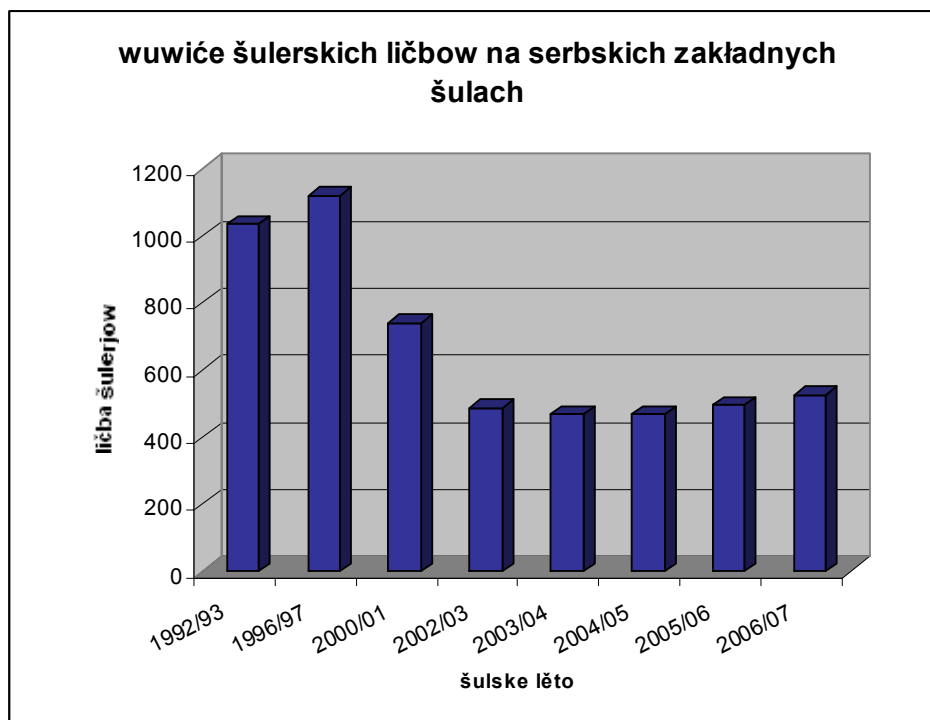
W januaru tutoho lěta naby nowela Postajenja Sakskeho statneho ministerstwa za socialne k pěstowarnjam w serbskim sydlenkim rumje swoju plaćiwosć. Srědky, kotrež Swobodny stat Sakska k spěchowanju serbskeje řeče po metodze imersije a z tym k rozwiwanju WITAJ-projekta k dispoziciji staji, drje njejsu bujne, čim wažniše pak je, zo so efektiwnje zasadža. Na zamołwitosći nošerja a na efektiwnym přesadženju dwurěčneho kubłanja přez pěstowarku a kubłarku w pěstowarni a w horće budže zaležeć, hač so srědky přizwola a kak so na řečne kubłanje wuskutkuja.

Wulku wažnosć kładžemy na konsolidowanje wobstejacych WITAJ-pěstowarnjow a -skupinow. Wabjenje za wutworjenje dalšich skupinow koncentrujemy na kónčiny, kotrež lubja wuspěch při založenju noweje skupiny a pozdžiše rozšěrjenje na cyłu pěstowarnju. Wabjenje same wužadaja sej wjac a wjac mocow. Euforija staršich za nowotarjenje z časa přewrota je womjelknyła. Dobře argumenty k lěpšinam dwurěčnosće, wuspěchi w dwurěčnym kubłanju we wobstejacych WITAJ-pěstowarnjach a -skupinach, bjezposrědne naslědne kubłanje w šuli wšěch družin, wužiwanje w powołanskim wukubłanju a na džěłowym městnje a sylnje na wjacerečnosć motiwowana wokolina su wuchadžišćo za wuspěšne přesadjenje serbsko-němskeje dwurěčnosće. Tu dyrbyja wšitke towaršnostne mocy přinošować.

1.2 Zakładne šule w Sakskej

W šulskich lětach přenich přewrotowych lět mějachmy w našich šulach hišće solidnu dwučarowosć z džělenjom mjez rjadownju ze serbsko-maćernorěčnymi šulerjemi a rjadownju ze šulerjemi, kotřiž serbšćinu jako druhu řeč wuknychu. Džensa docpěja serbske zakładne šule jeničce hišće jednočarowosć.

Wobraz 1: wuwice šulerskich ličbow na serbskich zakładnych šulach

W serbskich zakładnych šulach wokřesa Kamjenc mamy přerěznje na lětnik mjez 60 a 90 džeći. Po gmejnskej reformje chodži do Serbskeje zakładneje šule Radwor nimale 80 % šulerjow z měšanorěčnych abo rzy němskorěčnych swójbow a w Serbskej zakładnej šuli Budyšin nańdžemy jenož hišće jednotliwych maćernorěčnych šulerjow.

Wobraz 2: šule, w kotrychž so po koncepciji 2plus wuwučuje

zakładne šule		srjedźne šule		gymnazij
serbske	druhe	serbske	druhe	
<i>Budyšin</i>	<i>Slepo</i>	<i>Budyšin</i>	<i>Slepo</i>	<i>Serbski gymnazij Budyšin</i>
<i>Chrósćicy</i>	<i>Wojerecy</i>			
<i>Pančicy</i>				
<i>Radwor</i>		<i>Radwor</i>		
<i>Ralbicy</i>		<i>Ralbicy</i>		
<i>Worklecy</i>		<i>Worklecy</i>		

W šulskim lěće 2001/2002 zawjedže so dwurěčne kubłanje po koncepciji 2plus, kotraž je wusměřena na aktiwnu dwu- a wjacerěčnosť šulerjow z rozdźelnym serbskorěčnym wuchadźišćom w serbsko-němskej šuli.

Wobraz 3: k mjezyrozprawje Hamburgskeje uniwersity zwěšćimy:

- koncepcija 2plus je rěčna koncepcija ze zaměrom aktiwneje dwurěčnosće
- wuprajimy wšěm wučerjam džak a připóznaće za njesprócniwe džěło
- parujemy wuprajenja wo kubłanju k narodnemu wědomju
- faworizujemy dalewjedženje metody imersije w šuli
- nastawace problemy přidružnikow dla měli so w zajimje serbskosće pozitiwnje rozrisać
- dobre nazhonjenja a metody měli so hnydom na wšitkich šulach zawjesć

3.1 Za šulerjow, kotřiž serbsčinu wot doma njeznaja, podawa koncepcija wobšěrny katalog zaměrow a narokow. Tutón zmóžni, docpěje-li so zaměr, aktiwnu dwurěčnosť tež za džěci, kotrež doma serbsce njerěča.

Wuspěchi wosebje na tutym polu su wočiwidne. Wučerjo wukonjeja pod nowymi a ćežkimi wuměnjemi kedžbyhódne džěło. Ze zahoritosću rozprawještej fachowa poradźowarka za serbsčinu Daniela Knoblichowa a wučerka Weronika Statnikowa z Ralbic člonam prezidija a kubłanskeho wuběrka wo swojim džěle. Pokazaštej pak tež na rozdžělnje wuslědki, wuchadžejo z rozdžělneho rěčneho niwowa pola šulerjow při zastupje do šule.

3.2 Wuraznje wuprajam wučerkam a wučerjam za swoje njesprócniwe džěło wulki džak a připóznaće.

Za maćernorěčnych serbsčinarjow pak chce koncepcija pod wuměnjemi rěčneje heterogenity w rjadowniskim cyłku zaručić wukubłanje na niwowje něhdyšich A-rjadownjow. Naroki za to su formulowane w nowych předžěłanych wučbnych planach. Wěsta skepsa pola mnohich staršich na docpěću zaměra njehodži so zatajić. Přeco zaso staja so prašenje za solidnym wukubłanjom našich džěci nastupajo nawuknjenje rěče a přiswojenje solidneje wědy na jednej stronje a za wuwijanjom narodneho wědomja a narodneje identity na druhej stronje.

3.3 K narodnemu kubłanju a kubłanju k narodnej identiče pak so wědomostna ewaluacija njewupraji.

Disens mjez Domowinu a wědomostnikami, kotřiž koncepciju ewaluěruja, a zastupjerjemi kultusa wobsteji tež w zhladowanju na metodu wuwučowanja. Wědomostnje wupruwowana metoda imersije je so ze zawjedženjom WITAJ-projekta tež we lužiskich WITAJ-pěstowarnjach a –skupinach jako optimalna wopokazała. W přesadženju koncepcije 2plus w šuli pak so imersija ze stron kultusa a Hamburgskeje uniwersity zdžěla raznje wotpokaza. Ewaluacija rěčneho stawa pola džěci z njeserbskorěčnym pozadkom mjez šulerjemi, kotřiž su WITAJ-pěstowarnju přešli a šulerjemi, kotřiž ju njejsu wopytali, w dosahacej měrje njediferencuje.

3.4 Tak zhubi so móžnosť, rezultaty WITAJ-projekta tež pola šulerjow dale přepytować a wukony šulerjow, kotřiž su imersiju přešli, přirunować z tymi, kotřiž njejsu WITAJ-pěstowarnju abo –skupinu wopytali. Wuslědki ewaluacije móhli runje tule njeeksaktne być a tak wopačne konkluzije wuwabić.

Njezrozumliwe je tež, zo je so při dalepisanju koncepcije w najnowšej wersiji narok, zo móža wšitcy šulerjo po štwórtym lětniku wučbu tež w serbsčinje poľnje scěhować, šmórnył. Zaměr měł so na kóždy pad zaso zapisać.

3.5 Runje tak njerzrisany je dotal problem přidružnikow (Quereinsteiger). To njenastupa jeničce jednotliwcow, ale skerje wjetšu ličbu šulerjow bjez serbskorěčnych znajomosćow. Čim wjetša ličba přidružnikow a rozdźelniši rěčny niwow, čim čěšo hodži so zaměr docpěć, štož počězuje zaso naročnu džěławosć našich wučerjow.

Zasadnje hodži so zwěsćić:

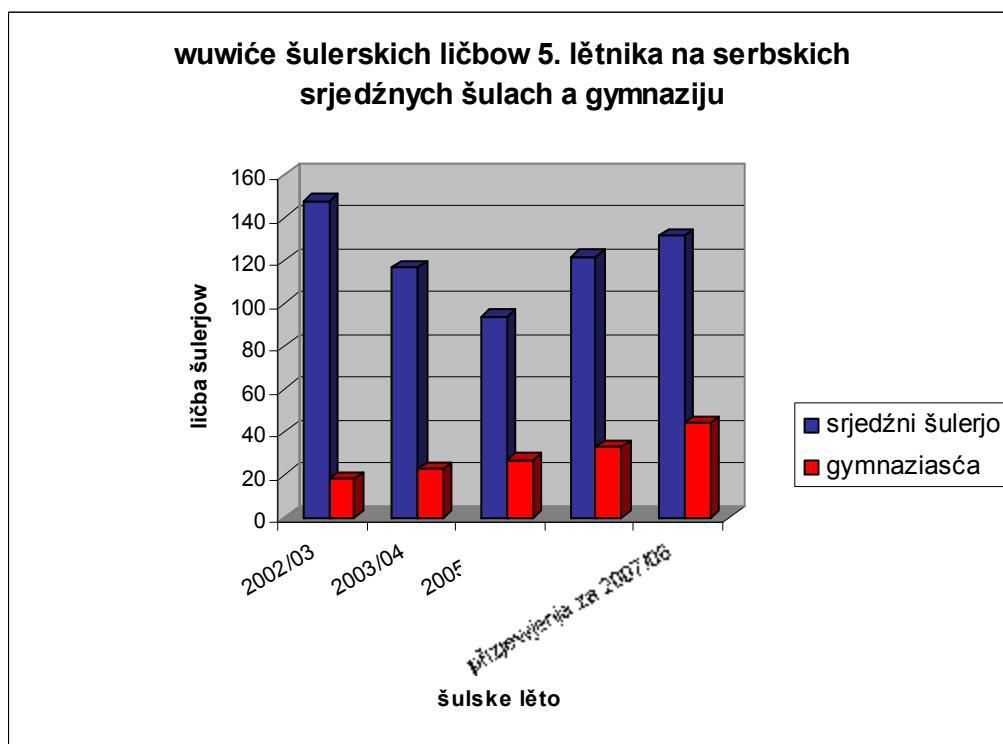
2plus je nošna, na posrědkowanje dwu- a wjacerěčnosće wusměrjena rěčna koncepcija. Faworizujemy dale, zo so tež w šuli – hač do docpěća zaměra dwurěčnosće wšitkich šulerjow w štwórtym lětniku - metoda imersije naložuje.

3.6 Dobře nazhonjenja, wuměnenja a metody, kotrež su so při bilingualnym wuwučowanju w jednej šuli jako wuspěšne wopokazali, měli so tež na wšitkich tamnych šulach zawjesć. Runje tak měło so na wotstronjenje faktorow, kotrež zaměr negatiwnje wowliwuja, we wšěch šulach džićować. Tule měloj kultus a Budyska regionalna wotnožka Sakskeje kubłanskeje agentury šule a wučerjow hišće wo wjele sylnišo podpěrać. Jako rěčna koncepcija pak njewotmołwi 2plus na prašenja dalokosahacych dalšich kubłanskich serbskospecifiskich zaměrow, njewobjedna kubłanskopolitiske prašenja a njemóže cyłkowne kubłanske naležnosće Serbow rjadować.

1.3 Srjedźne šulstwo a gymnazialne kubłanje w Sakskej

Strukturelne wuchadžišćo za serbske srjedźne šule njeje solidne. Sakski šulski zakon postaja minimalnu ličbu z 20 šulerjemi na rjadownju.

Wobraz 4: wuwice šulerskich ličbow w serbskich srjedźnych šulach

Mjeztym njedocpěja serbske srjedźne šule w někotrych lětnikach ani solidnu jednočarowosć. Prognosa wočakuje přerěznje mjez 40 do 60 šulerjow na aktualnje zbywace tři serbske srjedźne šule wokrjesa Kamjenc.

Serbska srjedźna šula „Jurij Chěžka“ w Chrósćicach jako ryzy serbske kubłanišćo je zawrjena. Serbska srjedźna šula „Šula Čišinskeho“ ma so k 31.07.2007 zawrěć. A Serbska srjedźna šula „Dr. Marija Grólmusec“ Radwor je so jeničce na zakładže skórzby gmejny Radwor před Wyším zarjadniskim sudnistwom w Budyšinje móhla zawrjenju wuwinyć. Ze zawrjenjom srjedźneje šule w Njeswačidle a z předwidžanym zawrjenjom srjedźneju šulow w Rakecach a we Wulkej Dubrawje drje rozrosće sylnje ličba šulerjow na Radworskej srjedźnej šuli. Bohužel pak přińdže wulka wjetšina z nich bjeze serbskorěčnych znajomosćow. Z tym wohrozy so status Radworskeje šule jako „serbska šula“.

Zwjeselace je, zo su so lěta dołho trajace prócowanja wo Serbski šulski a zetkawanski centrum w Budyšinje zadani. Mjeztym je přeni twarski wotrězk zakónčeny. Do noweho kompleksa zaměstnja so po dotwarje serbskej zakładna a srjedźna šula kaž tež serbski gymnazij. Zakładna šula drje docpěje sylnu dwučarowosć, ličbje serbskich maćernorěčnych a WITAJ-džěci pak stej snadnej a wobmjezowanej. Tež ličby šulerjow w serbskim gymnaziju w zašłych lětach spadowachu. Krótce po přewroće w šulskim lěće 1992/1993 wopytachu serbski gymnazij cyłkownje 430 šulerjow. Z nich běchu něhdže połojca serbskomaćernorěčni šulerjo. Sydom lět pozdžišo w šulskim lěće 1999/2000 běchu jich cyłkownje 510 šulerjow. Něšto wjac hač połojca z nich běchu serbskomaćernorěčni šulerjo. A tuchwilu, zaso sydom lět pozdžišo, wopyta gymnazij jenož hišće něhdže 380 šulerjow. Z nich su 62 % wšěch šulerjow maćernorěčni resp. šulerjo z rěčnym pozadkom přeńdženeje WITAJ-pěstowarnje a zakładneje šule po koncepciji 2plus a 38 % su B-šulerjo.

Wobraz 5: přizjewjeni šulerjo za 5. lětnik serbskeho gymnazija šulskeho lěta 2007/2008

zestawa přizjewjenych nowačkow za šulske lěto 2007/2008	
maćernorěčni	19
2plus a WITAJ	5
B-serbšćinarjo	18
přidružnicy	2
cyłkownje	44

Hačrunjež wobkedźbujemy zaso snadnje stupacu ličbu přizjewjenjow, budže gymnazij přichodnje wo solidnu dwučarowosć sylnje wojować dyrbeć.

Cyťkownje widžane pak nimamy ani w jednej ze srjedźnych šulow a gymnazija po šulskim zakonu žadanu ličbu šulerjow na lětnik abo trěbnu čarowosć spjelnjenu. Tuž nimamy garantiju, kotraž zawěsći nam hišće zbywace kubłanišća.

Naš bój wo serbske kubłanišća změje jeničcy potom wuspěch, hdyž poskićamy njehladajo na ličby šulerjow kwalitatiwnje wysoki niwow kubłanja.

Hakle potom budu wone atraktiwne za mnohich staršich a jako wuznamne serbskorěčne rupy njeparujomne, w kotrychž móžemy serbsku rěč dorosćacej generaciji tež zwonka swójby daledawać.

1.4 Kubłarski a wučerski dorost w Sakskej

Njedawno je Domowina w zamołwitosći towarstwa PAWK zhromadnje z RCW přewjedła w Smochćicach 2. wiki za dorost pod hesłom “Rěče su kluče”. Tónkróć běchu wusměřene na prócowanje wo serbskorěčny dorost za serbske institucije a medije, wosebje pak za kubłarski a wučerski dorost. Nuznje trjebamy za WITAJ-pěstowarnje a –skupiny wysoko wukubłany kubłarski dorost. Byrnjež Serbska fachowa šula za socialnu pedagogiku lětnje 4-5 statnje připóznatych kubłarkow wukubłała, nimamy dosć maćernorěčných kubłarkow, kotrychž móhli w serbskich a we WITAJ-pěstowarnjach a –skupinach zasadzić. Wučerjo serbskeje fachoweje šule prócuja so jara wo kwalitatiwnje dobry wukubłany dorost. Tuchwilu přihotuje so koncepcija, po kotrejž ma so serbskorěčne kubłanje a posrědkowanie metodow bilingualneho kubłanja rozšěrić. Zajim za nawuknjenje kubłarskeho powołanja njeje přewulki. Nimo toho maja šulerjo do wukubłanja za kubłarku hižo powołanske wukubłanje abo dwulětne praktiske nazhonjenja z druheho džěła sobupřinjesć. Hustodosć pak šulske wukony njewotpowěduja přistajenskim kriterijam a tak imatrikulaciju znjemóžnja.

Podobne zwěsćamy za nuznje trěbny wučerski dorost. Sakska jako džěłodawar ma wjac wučerjow zastarać hač steja jej wučerskich městnow k dispoziciji. Tarifowe dojednanje dowoli tuchwilu přistajenje w zakładnej šuli z 64 % a w srjedźnej šuli a gymnaziju z 77 % tydženskeho džěłoweho wolumena. Wosebite rjadowanie k zastaranju ze serbsko-maćernorěčnymi wučerjemi wotpowědnje aktualnej praktiskej potřebje w šulach so njedowolichu. Jednotliwe wuwzaća zawěsća jeničce najnužnišu potřebu. Nowopřistajenja su wulke wuwzaća. Nimo toho su studijne městna jara wobmjezowane. Mnohim studijnym směram na wysokich šulach a uniwersitach je napoloženy numerus clausus. Pod tajkimi praktiskimi wuměnjemi je přewšo ćežko, młodemu serbskemu gymnaziastej spřístupnić powołanje wučerja a jeho přeswědčić a zdobyć za wotpowědny studij. Připrajenje a samo na studowaceho wjazane zrěčenje z Budyskej regionalnej wotnožku Sakskeje kubłanskeje agentury za pozdžiše přistajenje njeje w kóždym padže garant za woprawdžite wučerske džěłowe městno w serbskej šuli. Tež wot Domowiny požadana konkretna přehladka wo potřebje w přichodnych lětach njepředleži, nic potřeba w jednotliwych šulach, ani nastupajo předmjet resp. móžnu předmjetowu kombinaciju. Nastanje začišć, zo Budyska regionalna wotnožka Sakskeje kubłanskeje agentury nima trjeba, sej tajki přehlad zdžělać a tak wabjenje za wučerski dorost zasadnje podpěrać a wolóžić.

1.5 Wuhlad nastupajo dalje postupowanie na kublanskim polu w Sakskej Dżakowano prócowanjam Domowiny, SŠT a Rady za serbske naležnosće poradži so, do noweho šulskeho zakonja zapisać móžne wuwzačne rjadowanie k škitej a zachowanju prawow serbskeho luda. Wotpowědnje artiklej 6 Sakskeje wustawy abo artiklej 8 Europskeje charty regionalnych abo mjeńšinowych rěčow dowoli § 4a zakonja wotchilenja. Tak přilubi kultus wudžeržowanie jednočarowych serbskich zakładnych šulow. Do zasadnje jednočarowosće za serbske srjedźne šule njewotwisnje wot ličby šulerjow pak njepřizwoli.

Wony § 4a šulskeho zakonja pak njeje w dosahacej měrje přinjesł garantiju za zachowanie serbskeje šulskeje syće. Sakske ministerstwo za kultus najebać móžnych wuwzacow zjawnu potrebu tež serbskich šulow posudžuje po ličbach přizjewjenych šulerjow. Serbska specifika kultus jenož snadnje zajimuje.

Žane słyšenje k předwidžanemu zawrjenju šulow, žana protestna akcija, nic zhromadne stejišća Rady za serbske naležnosće, Domowiny a Serbskeho šulskeho towarstwa, ani iniciatiwy staršich njejsu zamóhli nastorčić nowy duch w myslenu sakske krajnych zastojnikow w kultusu k wobjednanju prašenja serbskeho šulstwa a k trěbności jeho noworjadowania.

Prócowanja staršich, Domowiny a jej přislušnych towarstwow wo wuchowanie, zdžerženje a stabilizowanie resp. w jednotliwych regionach serbskeho sydlenkeho ruma wo rewitalizaciju serbskeje rěče su njeličomne.

1.6 Što móžemy, haj što dyrbymy nětko činić?

Njewočakowana přezjednosć přez wšitke frakcije wunjese 12. oktobra 2006 w debaće k wuwicu serbskeho šulstwa naslědne wobzamknjenje, kotrež stej koalicijskej partneraj CDU a SPD zapodało. Ja cituju:

„Krajny sejm namołwja knježerstwo, předpołožić dołhodobny koncept šulskeje syće w powšitkownokublanskim wobłuku k přesadženju wustawowych prawow serbskeho luda, zapřijejo při tym zastupjerjow serbskeho luda.“

Wobzamknjenje so takle wopodstatni: Ja cituju:

„Wšitke rozsudy, kotrež potřechnja serbske šulstwo, maja so tworić, wobkedžbujo artikel 6 wotrězk 1 Sakskeje wustawy, a § 2 a § 4a Sakskeho šulskeho zakonja. Syć serbskich šulow ma być tak struktrowana, zo stej hajenje a wuwijanje kultury a rěče zawěšćenej. Wosebje w času spadowacych šulerskich ličbow ma so dołhodobny koncept předpołožić a předstajić.“

Do džensnišeho nam hišće žane předstawy njepředleža. Knježerstwo so dlije. Swoje zasadne zmyslenje je kultusowy minister w swojim statemenće hižo na wuradžowanju sejmika w oktobrje zwuraznił.

“Mamy swój koncept: W pěstowarni je to projekt WITAJ, w šuli na njón natwari koncept 2plus. Dołhodobny koncept za šulsku syć jako džěl šulskeje syće potřechnych wokresow předleži. Zamołwitosć Swobodneho stata Sakskeje za planowanie komunalnych šulow njeje předwidžana.”

Wšitko to nas pohnuwa, so zasadnje z wukonliwosću serbskeho šulstwa rozestajeć a za nowymi pućemi pytać. Při tym njedyrbjeli ličby šulerjow postajeć ale posrědkowanie wobsahow na kwalitatiwnje wysokim niwowje na dobro serbskeje rěče, solidneho wukubłanja a wuwijanja identity a narodneho wědomja.

Wobraz 6: - žadanja kubłanskeje konferency Domowiny dnja 19.03.2004

Hižo kubłanska konferenca w měrcu 2004 formulowa žadanja za nowym rjadowanjom serbskeho šulstwa, kaž:

- 1) za serbske šule wutworić struktury zjawneho šulstwa w zmysle mjeńšinoweho šulstwa
- 2) zapisać prawo soburěčenja a sobupostajowanja Serbow na swoim šulstwje
- 3) rozsud wo serbskej šulskej syći nic přewostajić wokrjesam ale kultus měł we wothłosowanju z nošerjemi a Domowinu doskónčnje rozsudzić
- 4) zasadzić dohladowace gremije, kotrež dohladuja mjeńšinowe šulstwo a
- 5 za serbske šulstwo wutworić samostatny, wot němskich šulow njewotwisny financny budget.

Loni w meji so wotměwacy FUEN kongres w Budyšinje tole potwjerdzi a wobzamkny w prezentaciji naspomnjene kubłanske směrnicy Łužiskich Serbow, kotrež zapřijeja žadanja kubłanskeje konferency. Wone tworja sobu zakład přichodnje džěławosće Domowiny na polu šulstwa.

Wobraz 7: Kubłanske směrnicy Łužiskich Serbow

- samopostajene šulske kubłanišća serbskeho luda wutworić (k zaručenju kontinuity, intensity a kwality optimalneho přiswojenja řeče)
- ramikowe wuměńjenja za zdźerženje resp. wutworjenje dalších zjawnych řečnych rumow zaručić
- jednemu zarjadnišću serbskeho luda w Swobodnym staće Sakska zarjadnisku poľnomóc w kubłanskich prašenjach přepodać
- w Kraju Braniborska sobupostajowanje w specifiskich serbskich kubłanskich prašenjach zaručić
- materielne a finanielne resursy za kubłanišća ze serbskimi kubłanskimi poskitkami zaručić
- Zwjazk měł so na spěchowanj u serbskeho šulstwa wobdźělić (na zakładze Ramikoweho dojednanja k škitej narodnych mjeńšinow a Europskeje charty za regionalne abo mjeńšinowe řeče)

Składnostnje 4. dnja zachowanja serbskeje šulskeje syće založi so Wěteńčanska iniciatiwna skupina „Naše šule – šule za žiwjenje“. Wona je zdźěłała přěni naćisk kubłanskeje koncepcije, kotraž natwarja na WITAJ-koncepciju w pěstowarni a 2plus koncepciju w šuli. Nimo řečneho aspekta zapřija koncepcija tež wobsahowe kubłanje w najšěršim zmysle, kotrež je překisane z nowymi metodami reformoweje pedagogiki. Wona zapřija pak runje tak struktury serbskeho šulstwa. Wosebje wopisuje předstawy k samo- a sobupostajowanju Serbow w ramiku škitaného mjeńšinoweho šulstwa, kotrež njewuwjaza Swobodny stat Saksku ze swojeje zamoľwitosće.

Wobraz 8: woběr aktiwitow Domowiny na polu serbskeho šulstwa

2001	podpěra Chróšćanskim staršim, kotřiž protestowachu přećiwo zawrjenju swojeje srjedźneje šule
2001- 2003	rozmołwy a protestne listy zhromadnje ze Serbskej radu a SŠT
2005	zhromadny list ze Serbskej radu a SŠT za zdźerženje srjedźnych šulow Pančicy-Kukow, Radwor a Slepó; wjacore rozmołwy z kultusowym ministrom a politikarjemi
2006	próstwa na woběrk wěcywustojnych wo nałožowanju Europskeje charty; zhromadny list ze Serbskej radu a SŠT kultusej ze žadanjom, žanu dalšu serbsku šulu zawrěć
2007	wobzamknjenje zwjazkowneho předsydstwa, wojować wo prawo samo- a sobupostajowanja Serbow w serbskim šulstwje; džěłowa rozmołwa ze statnym sekretarom Königom

Zwjazkowe předsydstwo je so na swojim posedženju dnja 03. februara 2007 wosebje z wobłukom samo- a sobupostajowanja Serbow zaběrało. Zasadnje wupraji so za nastupjeny puć a da předsydu a prezidijej nadawk, wutworić za zwoprawdženje trěbne ramiki. Před hač zahajimy šěroko diskusiju w zjawnosći, budže so k wobsahowym čěžišćam w kruhu wjesnjanostow, šulskich nawodow, serbskeje rady, šulského towarstwa a Domowiny diskutować a bytosne prašenja maja so wothłosować.

Lońše prócowanja we wobłuku „Kubłanskeho lěta 2006“ na iniciatiwu zwjazkowneho předsydstwa su jara wobšěrne a wšelakore. Hač běchu to džěłowe rozmołwy zastupjerjow Domowiny na politiskej runje, rěč spěchowace projekty župnych a nadregionalnych towarstwow na regionalnej abo nadregionalnej runinje, rěč spěchowace projekty Rěčneho centruma WITAJ a jeho iniciatiwy k předstajenju WITAJ-projekta před staršimi abo njeličomne rozmołwy iniciatiwneje skupiny ze staršimi, nošerjemi šulow abo politiskimi zamołwitymi wo nowej kubłanskej koncepciji abo prezentacije mjezystawa k jeje nadžěłanju, wšitke aktiwity su přinošowali k rozestajenju z perspektiwu serbskeho šulstwa. Njeje móžno, we wobłuku džensnišeje rozprawy wšitke aktiwity naspomnić, při wšěm pak so wšitkim aktěram za jich njesprócnje džěło džakuju.

2 Kulturne naležnosće

Štyri lěta su so minyli, zo je Hłowna zhromadźizna Domowiny dnja 29. měrca 2003 w Krynhelecach „Směrnicy za džěławosć Domowiny na polu serbskeje kultury“ wobzamknyła. Do směrnicy smy wjele wšelakorych nadawkow zapisali. Dokelž běše rozprawa zańdženého lěta jara wobšěrna, chcu lětsa jenož někotre rezultaty džěławosće a wuspěšnje přewjedźene projekty mjenować. Doporuču pak zdobom, zo bychmy w přichodnym lěće zarjadowali tematisku konferencu z wobšěrnej bilancu spjelnenja směrnicy na polu serbskeje kultury a so zdobom zaběrali z trěbnymi rozsudami do přichoda na zakładže potom znatych wulkosćow budgeta Załožby za serbski lud, kiž so w nowym financnym zřečenju zapołoža.

2.1 Kulturne kubłanje a řeč

Chwalobnje džensa naspomnju najnowše wudaće RCW „Młodźina – identita a řeč; ideje, naprawy a argumenty“ z pjera awtora Leoša Šatavy. Tuta přiručka skića wšitkim z młodźinu džěłacym kaž tež młodostnym samym praktiske namjety nastupajo prašeni, kotre wliwy maja při wuwijanju identity a počaha k řeči wosebitu wahu a kotre naprawy móhli w tutym zwisku pozitiwnje skutkować.

W šulskim lěće 2006/07 móžemy hižo třěće lěto wužiwać pomoc, kotruž skića česke wonkowe ministerstwo Serbam jako gestu solidarity po zawrjenju Chróšćanskeje srjedźneje šule.

Česka wučerka Jana Štilerowa wuwučuje w Chróšćanskej a w Ralbičanskej zakładnej šuli, w regularnej wučbje na Serbskim gymnaziju a w dwěmaj wječornymaj kursomaj dorosćenych w čěšćinje. Hač móžemy dalše lěta z tutej podpěru ličić, njeje hišće dowujasnjene. Džakuju so knjeni Štilerowej a čěskim přećelam za tutu wusahowacu pomoc w minjenych třoch lětach.

Pozitiwnje wuzběhnu dobre wobstajne džěło Šule za dolnoserbsku řeč a kulturu w Chóšebuzu, hdžež wotměchu so loni 14 kursow delnjoserbšćiny za 520 młódšich a staršich wobdžělnikow. W Hornjej Łužicy mamy hinaše struktury. Mamy w Budyšinje, w Kamjencu a we Wojerecach Ludowe uniwersity, kotrež poskićuja serbskorěčne kursy. Jich wabjenje za tajke kursy njemóže so zdawna z aktiwitami w Delnjej Łužicy měrić. Swójbne a kubłanske srjedźišćo „LIPA“ w Smjerdžacej pak rozwiwa so wobstajnje ke kubłanišću z řečnymi poskitkami. Tute měli w swojim profilowanju sylnje podpěrać.

2.2 Młodźina a kultura

Pod tutym hesłom wuzběhnu wusahowacy projekt „Wětrnik a časy - 1. serbski rockowy oratorij“ na tekst Madleny Nasticcyneje a hudźbu Měrcina Weclicha, kotryž su l. serbska kulturna brigada, orchester SLA z Malte-Rogatzki-Band a rejwanska skupina młodych Serbow loni w Smochćicach předstajili. Pod hudźbnym nawodom Friedemanna Böhmy je něhdže 80 sobuskutkowacych rockowy oratorij zeskutkowniło.

Wuspěšny angažement serbskeje młodźiny w džěle z młodźinu druhich narodnych mjeńšinow we wobłuku MENS a FUEN je dalše płody njesł. Prawidłowne sobudžěło w předsydstwje MENS je zmóžniło přewjedźenje wusahowacych projektow, mjez nimi tež program składnostnje 51. FUEN-kongresa zašće lěto w Budyšinje pod hesłom „Europa z hosćom we Łužicy“. Kongres samy je wunjesł mnoho připóznaća

za Serbow w tu- a wukraju a zdobom wobzamknjenje dweju wažneju dokumentow, mjenujcy “Chartu narodnych mjeńšin Europy” a hižo naspomnjene kubłanske směrnicy Łužiskich Serbow. Wobdźělenym młodostnym a kubłanskim ekspertam so za spomožne dźěło wutrobnje dźakuju. Džak sluša tež zarjadej Domowiny, kiž je naročne wužadanja organizacije wuspěšnje zmištrował.

Po wobšěrných prócowanjach Domowiny a młodžinskeho towarstwa PAWK je so poradźilo z přidatnymi srědkami Sakskeho statneho ministerstwa za socialne a wokrjesow Kamjenc, Budyšin a Delnjošlesko-Hornjołužiskeho wokrjesa zmóžnić dwulětne přistajenje młodžinskeje koordinatorki za serbski sydleniski rum w Hornjej Łužicy. Tež w Delnej Łužicy je so poradźilo městno młodžinskeho koordinatora finansielnje podkłaść. Přejemy přistajenymaj wjele wuspěcha w dźěle z našej młodžinu. Předsydstwu towarstwa PAWK a dalšim so za iniciativu a wutrajne prócowanja dźakuju.

2.3 Lajske wumělstwo

Lajskemu a profesionelnemu wumělstwu kaž tež načasnemu wumělskemu tworjenju so džensa njewěnuju. Tole budže nas na namjetowanej kulturnej konferency zaběrać. Tuž namołwjam zamołwitych, zo bychu wobšěrně analizu zdžěłali a na zakładže tuteje a při wobkedźbowanju materielných a finansielných wuměńenjow nowe koncepty wuwiali.

3 Zapóloženje Domowiny w džensnišej towaršnosći a jeje wusměrjenje do přichoda

Domowina jako řečnica Serbow zjednoči džensa wjac hač 7.300 člonow w 5 župach a 12 specifiskich towarstwach. Jako zapisany zwjazk po towarstwowym prawje njesluša bjezposrědnje do politiskich strukturow stata, ale zjednoči we sebi rozdźělné zajimowe skupiny serbskeho luda. Na zakładže Sakskeho Serbskeho zakonja a Braniborskeje Serbskeje kaznje so wot politiskich stronow a knježerstwow w Sakskej, Braniborskej a Zwjazka jako řečnica Serbow připóznawa. Wšitke prawniske abo politiske alternatiwy konstitucije Domowiny su so w zašłosći pruwowali a njejsu k lěpšim rozrisanjam za přesadźenje zajimow serbskeho ludu wjedli. Nadawk hłowneje zhromadźizny, so prócować wo juristiski status jako korporacija zjawneho prawa, je so z pruwowanskim rezultatsom zakončił. K wuslědkam porěči jednaćel Domowiny w diskusiji.

Za wukonjenje řečniskeje funkcije pak je trjeba, zo rjaduja a nałožuja so w nutřkotowarstwowym poměrje mechanizmy dorozumjenja a zo so do němskeje zjawnosće z jednym ertom řeči. Tole zda so być njerozrisajomny problem w towarstwowych strukturach, w kotrychž husto přez wopak zrozumjenu awtonomiju a wotmjezowanja, přez partikularizm a druhe njepočinki, nutřkowna roztorhanosć knježi.

Z přistupnym zrěčenjom su župy a specifiske towarstwa swój swobodny rozsud wo přistupje k třěšnemu zwjazkej zwuraznili. Z tym su zdobom svoju wolu potwjerdzili, zo chcedža w rjadach zwjazka aktiwnje ze svojim specifiskim podžělom přinošować k spjelnenju programa Domowiny a k zwoprawdženju narodnych zajimow Serbow. Přistupne zrěčenje je zawjazk za wobě stronje, kiž stej podpisałoj.

Prawa a winowatosće zhromadneho poměra a džěla rjaduja so po wustawkach, jednanskim porjedže, wólbnyim porjedže a dalšich dojednanjach. Najrozsudnišej pak stej prawo sobupostajenja a přewzaće zamołwitosće kóždeho nominowaneho zastupjerja župy abo towarstwa a wot hłowneje zhromadźizny do zwjazkowneho předsydstwa wuzwoleneho čłona. Tuta funkcija runja so funkciji zapósłanca, kiž ma demokratiske zasady jednanja a rozsudy akceptować a je respektować, tež potom, hdyž njeje samsneho měnjenja. Kak pak wobchadžeja jednotliwcy z rozsudami najwyšeho gremija mjez hłownymaj zhromadźiznomaj? Hustodosć so rozsudy gremija njerespětuja. Njespřeciwa so z tym jednotliwcy přistupnemu zrěčenju swójeho towarstwa? Njeje towarstwowa awtonomija jenož móžna wurěč za tajke jednanje? Po mojim měnjenju nimamy strukturelne deficity, ale skerje deficity demokratiskeje discipliny. Hdyž chcemy přichodnje wuspěšniši być, mamy nutřkownu roztorhanosć přewinyć. To so nam jeničce poradži, hdyž wjedźemy wěcowny dialog na wysokim niwowej kultury rozestajenja a při tym dodžeržimy mechanizmy demokratije. W přihotach na 100. róčnicu załoženja Domowiny smy wužadani naše rjady čłonstwa skrućeć, młodu generaciju kubłujo džěla zapřijeć a negatiwne scěhi rozdwojenosće přewinyć. Jenož tak móžemy wužadanjam časa wotpowědować, kiž nam napołoża wulku zamołwitosć při zachowanju serbskeje rěče a kultury za přichodnu generaciju.

4 Hospodarstwo a infrastrukturelne naležnosće

Hospodarska situacija w Němskej je so 2006 po lětach spada a stagnacije w makrodatach čujomnje polěpšiła. To pak bohužel awtomatisce njerěka, zo stej so bjezdžělnosć we Łužicy a z tym žiwjenska perspektiwa Serbow, wosebje tež młodych Serbow, tohorunja polěpšiło. Aktualna situacija a demografiske wuwice w Serbach wužadujetej nas dale a bóle.

Po zašlej hłownej zhromadźiznje je so přeni króć wutworił wuběrk zwjazkowneho předsydstwa, kiž so z prašenjemi hospodarstwa a infrastruktury we Łužicy nastupajo serbske zajimy zaběra.

K džělawosći a nadawkam wuběrka je prezidij zwjazkowneho předsydstwa Domowiny dnja 15. junija 2005 doporučil slědowace wobsahowe čěžisća:

- sobudžěło na konceptach za infrastrukturelne a regionalne wuwice na polu kultury, turizma a za hospodarske rozwiće w gmejnach serbskeho sydlenkeho ruma,
- koordinowanje džělawosće serbskich zastupjerjow w brunicowymaj wuběrkomaj a planowanskich gremijach Hornjeje a Delnjeje Łužicy,
- zdžěłanje namjetow za lěpšu kooperaciju Hornjeje a Delnjeje Łužicy na polu kulturneho turizma a hospodarskeho wuwica ze serbskeho wida, kaž tež koordinowanje serbskich aktiwitow we wuchodoeuropskich krajach.

Čłonojo wuběrka zeńdžechu so w rozprawniskej dobje šěsć króć. Wobjednali su so wosebje tajke temy, kiž sej wužadachu wobšěrniju diskusiju k nadžěłanju stejišćow Domowiny. To potrjechi na př. zdžěłanje noweho wuwicowneho plana za region Hornja Łužica/Delnja Šleska. W naćisku za nowy regionalny plan je Slepjanska gmejna zapisana jako gmejna z wosebitym nadawkom wuwica serbskeje rěče a

kultury. Serbske gmejny chcychu jako Zarjadniski zwjazk „Při Klóšterskej wodže“ samsny nadawk přewzać, štož pak po zakonu móžno njeje.

Dalši čezišćowy wobłuk běše konferenca k temje "Serbska rěč w hospodarstwje". W přihotach na konferencu zdžělaše so přeni króć statistiski material, kiž wopřija wobšěrne daty gmejnow serbskeho sydlnskeho ruma Hornjeje a Delnjeje Łužicy. Tak předleži nam analyzowy material, kiž wopisuje staw hospodarskeho kaž tež demografiskeho wuwěća w serbskim sydlnskim rumje w časowej dobje wot 1990 do 2005. Referaty, přinoški a tabelowy material konferency su w interneće pod www.Domowina.de wozjewjene. Za město Budyšin bě konferenca nastork za džěłarničku pod titulom "Wužiwanje serbskeje rěčneje a interkulturneje kompetency w hospodarskim wobłuku" składnostnje 14. Budyskich dnjow předewzaćeljow. Hospodarska konferenca Domowiny je dawa nastork serbsčinu w powołanskim wukubłanju sylnišo etablěrować. Čłonojo Zwjazka serbskich rjemjeslnikow a předewzaćeljow su přizjewili potrebu za fachowe wukubłanje w serbsčinje, wosebje na polach rjemjesła a poslužbow. Ministerstwo hospodarskeho ministra Tomaša Jurka projekt podpěruje a Swójbne a kubłanske srjedžišćo „Lipa“ w Smjerdžacej je so zwólniwe wuprajiło, za projekt přewzać nošerstwo.

Běžnje informowaše so woběrk wo stawje europskeho spěchowanskeho programa za wuwěće na kraju LEADER+, kotrehož spěchowanska doba so w lěće 2006 zakónči.

We wobłuku swojeho člonstwa w Towarstwje za wuwěće kónčiny Hornjołužiske haty a hola wobdžěli so Domowina zhromadnje z dalšimi towarstwami, zarjadami a komunami aktiwnje na zdžěłanju wuwěćoweho koncepta za dobu 2007 do 2013 w mjenowanym regionje. Tež w nastawacej kónčinje jězorow srjedźneje Łužicy stejimy před wužadanjom, so ze serbskimi towarstwami a předewzaćelemi aktiwnje wobdžělić na koncipowanju wuwěća přichodnych dwaceći lět.

Přez sobudžěło zastupjerjow Domowiny we wšelkich džělowych woběrkach spytamy serbske zajimy na regionalnej runinje koordinować. Nimo hižo mjenowaneho spěchowanskeho programa LEADER+ su to wosebje planowane zwjazki, džěłowa skupina za hospodarske spěchowanje w Hornjej Łužicy a modelowy projekt Łužica 2020 k infrastrukturelnemu wuwěću pod aspektom demografije. Tež brunicej woběrkaj Delnjeje a Hornjeje Łužicy stej gremijej na džěłowej runinje.

W lěće 2005 je so po dlěšej přestawce znova wjedla rozmołwa mjez wjednistwom Domowiny a energijowym koncernom Vattenfall. Zwjazkowe predsystwo je poziciju Domowiny k prašenju „Domowina a brunica – kak dale?“ hižo w lěće 2003 w tezowej papjerje formulowało a wobzamknyło. Tezy maja dale płaćiwosć.

Wobraz 9: Domowina a brunica – kak dale?

Domowina

- zasadźuje so za wuchowanie sydlenskeho ruma Serbow
- podpěruje bój wobydlerstwa
- wita saněrowanje něhdyšich jamow
- podpěruje projekty kulturneho a dožiwjenskeho turizma
- wjedže přetorhnjeny dialog z wjednistwom Vattenfall dale
- jedna z předewzaćom Vattenfall wo podpěru za projekty k spěchowanjmu serbskeje rěče a kultury
- podpěruje wobydlerjow Noweho Rogowa při hajenju serbskeje rěče a kultury

Z rozmołwami je so 2006 pokročowało ze zaměrom, w lěće 2007 definować zhromadne skutkowanje koncerna a Domowiny, hladajo na wuwěce we wot wudobywanja brunicy potrjechenych kónčinach. Zo njebychu nastali wopačne interpretacije: Domowina njepředa žanežkuli serbske zajimy na energijowy koncern. Nam dže wo runohódne a runoprawne zhromadne džěło k přewinjenju negatiwnych wuskutkow resp. k narunanju stratow za wobydlerjow w zwisku z hižo wobzamknjenym a planowanym wotbagrowanjom serbskich statokow a wsow. Wuchadzišćo jednanjow zamołwitych w Domowinje je stajnje stejišćo a pozicija potrjechenych Serbow a serbskich towarstwow.

Na polu serbskeho kulturneho turizma móžemy konstatować kwantitatiwny a kwalitatiwny postup. To je rezultat džěławosće Spěchowanskeho towarstwa za serbski kulturny turizm a zhromadneho džěła a kooperacije mjez serbskimi kulturnymi towarstwami, poskićerjemi turistiskich produktow a turistiskimi zwjazkami Hornja Łužica, Delnja Łužica a Błóta. Zwjazk serbskich rjemjeslnikow je znova wudał brošurku „Kultura a hospodarstwo“ z přehladom serbskich kulturnych čělesow.

Wuraznje wuzběhnu dobre a produktiwne džěło z Marketingowej towaršnosću Hornja Łužica/Delnja Šleska. Wona wopokaza so mjez druhim jako motor při wuwěcu Łužiskeje zhromadnosće. Za spomózne mamy, zo je so w lěće 2006 započalo z nowym wukubłanjom w powołanju fachoweho překupca za turizm a wólny čas. Wobstatk wukubłanja su mjez druhim serbska rěč a kultura, kaž tež serbske regionalne stawizny. Domowina je přewzała jedne wukubłanske městno za młodu Serbowku. RCW zaruči fachowu poradu a pomoc wukubłanskemu zjednoćenstwu GAF.

5 Zjawnostne džěło

Z wobšěrnym nowinskim a zjawnostnym džěłom smy běžnje wo aktiwitach třěšneho zwjazka rozprawjeli. Na přěnim městnje ma so tu mjenować wudaće zhromadneje image-brošury wšěch Domowinje přisłušnych župow a specifiskich towarstwow pod titulom „W znamjenju lipoweho łopjenja“. Jeje wudaće bě zašla hłowna zhromadźizna

wobzamknyła. Prěni raz předstaja so we wobšěrnej publikaciji wšě župy a nadregionalne specifiske towarstwa ze swojimi stawiznami, swojim potencialom, narokami a předewzaćemi.

Dalše zwoprawdžene projekty zjawnostneho džěła su:

- aktualizowanje a předstajenje wustajeńcy k stawiznam Domowiny w Budyšinje, Kamjencu a Podstupimje,
- wudaće pjeć čisłow našeho informaciskeho łopjena „Naša Domowina“
- běžne aktualizowanje internetnej strony Domowiny kaž tež
- wudaće zapisa adresow a informacijow župow a towarstwow, zarjadow a skupin za nutřkotowarstwowu potrebu.

Wam předleži druha džěłowa rozprawa Domowiny, w kotrejž namakaće informacije wo džěławosći župow a towarstwow runje tak kaž zarjadow Domowiny a RCW.

Wobstajne styki k politikarjam hajić, to bě nam nimoměry wažne. Nimo faktow, kotrež namakaće w džěłowej rozprawje, dopominam na přěni wopyt prezidenta Sakskeho krajneho sejma knjeza Iltgena w Budyskim Serbskim domje w lěće 2005, na wólbnej forumaj zwjazkowego předsydstwa z kandidaty demokratiskich stronow w přihotach wólbow do zwjazkowego sejma kaž tež na wobšěrnu korespondencu a mnoho zetkanjow z politikarjemi na zwjazkowej a krajowej runinje Sakskeje a Braniborskeje.

Hódnoćenje předsydy Domowiny wo džěławosći towarstwow a župow

Česćeni delegaća, lubi hosćo,

naslědnje so někotrym čěžišćam a wotewrjenym prašenjam zhromadneho džěła ze župami a nadregionalnymi towarstwami wěnuju. Naše župy su jako regionalne zjednoćenstwa wažny stołp w džěławosći Domowiny. Wone su ze swojimi skupinami husto dosć jenička móc, kotraž na wsach narodne džěło wukonja a docyła serbsku tematiku zastupuje. Wone njeměli pak so jenož zložować na pěstowanje serbskeje zhromadnosće, ale so starać w najšěršim narodnym zmysle wo traće a byće serbstwa w teritoriju. Jako zwjazkarjo nadregionalnych towarstwow a serbskich institucijow dyrbjeli pak so na přikład tež słowa jimać w šulskich a kubłanskich naležnosćach a formulować swoje žadanja na tutym wažnym a sensibelnym polu.

Wěm, zo je wuspěšne čestnohamtske narodne džěło zwjazane z wjele prócu a časom a zo njeje bohužel wólbna funkcija w Serbach z chwalbu a připóznaćom zwjazana. Hustodosć žnjeje jednotliwc za tajke woporniwe džěło njedźak a ma so z wosobinskimi nadběhami rozestajeć. Tutón zjaw dyrbjeli w mjezsobnym wobchadze najspěšnišo wotstronić. Trjeba je bjez dwěla konstruktiwna a kritiska diskusija wo naležnosći, nic pak zranjenje wosoby, kaž so to na stronach „internecy“ wšědnje stawa.

Je mi z wutrobitej naležnosću, Wam wšitkim, lube předsydki a lubi předsydža Domowinskih skupinow a towarstwow, Wam, lube županki a lubi županojo, předsydki a předsydža nadregionalnych towarstwow, a wšitkim čłonom předsydstwow kaž tež zwjazkowego předsydstwa z tutoho městna wulki džak a připóznaće za horliwe a jara zamołwite čestnohamtske džěło wuprajić. Mój džak słuša tež tajkim serbskim towarstwam kaž Serbskemu ewangelskemu towarstwu a mnohim spěchowanskim towarstwam, kiž njejsu z čłonom Domowiny a tola jara wusko z nami zhromadnje džělaja. Nic naposledk džakuju so čłonom serbskeju radow w Sakskej a Braniborskej a wšitkim jednotliwcam, kiž wukonjeja w mnohich gremijach w našim nadawku jako zastupjerjo zajimow Serbow zamołwite džěło. Na stronje 81 a naslědnych w delegatnych podložkach Wam wobšěrny přehlad předleži. To je nahladna ličba, kiž zwobrazni, kak šěroki je angažement horliwych Serbow. Mam nadźiju, zo móžemy so tež w přichodze na tajke mnóstwo zwólniwych w narodnym džěle zložować a spušeć.

Dale pokažu na rozprawy našich župow a nadregionalnych towarstwow w přnim džělu džěloweje rozprawy Domowiny, kiž wobtřěšćuja wjelestronsku džělawnosć při spjelnenju programa a džělowych směrnicy.

Dowolće mi nětko tež mały wuhlad do přichoda.

Župa Běła Woda/Niska steji drje w dwójnym zmysle před najwjetšim wužadanjom swójeho byća. Dalše wudobywanje wuhla w Slepjanskim regionje změje bjez dwěla sćěhi na serbsku substancu wobydlerstwa. Wospjet smy našu jasnu poziciju solidarity a našu pomoc napřećo potrjechenym zwuraznili. Kaž w padže Rogowa chcemy tež džensa ze schwalenjom stejišća zwjazkowego předsydstwa z dnja 17.09.2005 (hlej podložki) wolu delegatow wobkrućić.

Dalše počezowanje a zdobom wužadanje přinjese wokřesna reforma w Sakskej. Župa Běła Woda/Niska změje so jako jenička we susodnym wulkowokřesu wosebje ćežko, serbske zajimy zastupować. Tohodla trjeba našu pomoc tež přez wokřesne hranicy. Zhorjalc jako přichodne wokřesne město njebudže jenož dwojo- ale trojorěčny, dokelž zapřija w swójim wokřesnym teritoriju džěl serbskeho sydlenkeho ruma.

Župy Budyšin, Kamjenc a Wojerecy zjednoća so porno tomu do noweho wulkowokřesa a změja nadawk zhromadnje zaručić, zo so serbske zajimy přez Serbow samych we wotpowědnych strukturach a gremijach zastupuja (hlej tež zhromadna namołwa na krajnych radźićelow).

Najwjetša nadźija za wuchowanje serbskeje rěče a identity leži w hižo naspomnjenym projekće WITAJ. Jako architekt WITAJ-hibanja je sebi Serbske šulske towarstwo trajne městno w serbskich stawiznach zawěsćilo. Towarstwo wobhospodari džensa 8 pěstowarnjow, w kotrychž 57 kubłarkow 420 džěci hlada, zastara a kubła. Wobšěrne nošerstwo zamołwić a njesć je hoberski skutk. Za to wulki kompliment a džak.

Tola, lubi delegaća, hdžež je slóncó je tež sćin. Njejsym absolutnje spokojom z kooperaciju mjez předsydstwom Serbskeho šulskeho towarstwa a RCW. RCW je so wutworil, zo bychu so w jednym zarjedže koncentrowali zarjadniske capacity za rěč spěchowace naprawy. Njebyštej potom wuske zhromadne džěło a mjezsobna akceptanca dyrbało być samozrozumliwej? Cituju Ludmilu Budarjowu, předsydku

Serbskeho šulskeho towarstwa: „Mamy samsne zaměry, ale rozdźelne puće k zwoprawdženju“.

W džěłowej rozprawje pisa Serbske šulske towarstwo, zo je za integraciju serbsce wuknjacych a njepřeje sebi izolaciju tutych. We Wašim nošerstwje pěstowarnjow, lubi čłonojo serbskeho šulskeho towarstwa, džělaće na zakładze imersije. Z tym so absolutnje wotmjezujeće wot druhich němskorěčnych pěstowarnjow. To pak njeje izolacija, ale Waša wosebitosć, kotraž so tež wot němskich staršich přiwwa. Čehodla pak by podobne postupowanje w šulskich naležnosćach była izolacija? Wy maće w pěstowarnjach postajenske prawo na personalijach a postajeće z tym wuspěšnje Waše wobsahi. Njeby to tež w šulskich naležnosćach móžno było?

Kak wažne su přemyslowanja wo perspektiwje serbskeho šulstwa so mi wuwědomi při čitanju Sakskeje nowiny z dnja 09.03.07. Šulscy eksperća, wědomostnicy na polu kubłanja, sej žadaja radikalnu šulsku reformu w Němskej. Njemóže być připadej přewostajene – bě jich měnjenje – kak jara so šula za swojich šulerjow zasadźuje.

Ja dodam – njemóže być připadej přewostajene, kak jara so serbske šule wo serbskosć swojeje šule prócuja. Džělamy na tym, samostatnosć šulow krok po kroku wutwarić, zwěšći sakski kultusowy minister w Sakskej nowinje. Za Serbow pak njemóže to rěkać, zo džěla nastupajo serbskosć kóždy šula po swojim dobrozdaću, ale zo slěduje wot Serbow zhromadnje dojednanej kubłanskej filozofiji. Přesadźenje serbskosće w našich šulach ma być z naležnosću Serbow w najšěršim zmysle. Runje nětko dožiwjamy bój našich bratrow a sotrow w Delnjeje Łužicy wo serbske wjednistwo Delnjoserbskeho gymnazija. Wužadajmy sebi prawo, kajkež maja je mnohe narodne mjeńšiny w druhich krajach. Na wjacorych hłownych zhromadźiznach minjenych lět smy sebi w rezolucijach žadali, zo maja so na serbskich kubłanišćach zasadźić serbscy wučerjo. Tute žadanja su wuchadźeli z dopóznaća, zo na mnohich serbskich šulach hižo w NDRskim času němskich wučerjow zasadźowachu. Rozpad serbskeje substancy w někotrych šulach njebě hižo přewidzeć. Prócowanja w Sakskej, němskich wučerjow přez dalekubłanje w serbsčinje wukmanić, su chwalobne ale na kóncu njenarunaja serbskeho wučerja. Zo by so tutón přewšo wažny problem na dobro našich wočakowanjow změnił, trjebamy jako Serbja sobupostajowanske prawo w kubłanskich naležnosćach.

Wěteńčanska iniciatiwa džěla na koncepće, kotryž Serbam mjez druhim sobupostajowanske prawo w šulskich naležnosćach zmóžni. Prawa, kaž je tuchwilu na tutym polu mamy, su njedosahace. Jenož jako jednota Serbskeho šulskeho towarstwa, Domowiny a komunalnych zamołwitych ze Serbskej radu mamy šansu, naše položenje na polu šulstwa polěpšić. Za tajke postupowanje pak su trěbne mjezsobna dowěra, komunikacija a akceptanca. Wosobinsce sym zwólniwy tute wašnje mjezsobneho wobchada nałožować. Wočakuju tajke zamołwite postupowanje tež wot předsydstwa Serbskeho šulskeho towarstwa jako fachoweho towarstwa.

Lubi delegaća a hosćo,

wězo bychy sej wšitke serbske institucije zaslužili, zo tež za nje někotre słowa hódnoćenja tule namakam. Časa dla to skrótšu. Fakt je, zo we wšitkich institucijach so spomožne džěło za Serbow wukonja. A fakt je tež, zo dyrbymy wšitko činić, zo so financowanje za tute institucije zaruči. Jeli w nowym financnym zrěčenju załožby ke skrótšenjam dóndže, wobchowajmy wótry rozum, zo njebychmy sej mjez sobu na

ponižace wašnje přez njedostojny mjezsobny wobchad zeškodźeli. W zhromadnym wothłosowanju a derje wotwažujo budžemy dyrbeć rozsudzić, što je za přichod Serbow to najwažniše. Wočakujemy pak, zo zamołwići zwjazkowego knježerstwa a krajoweju knježerstwow Sakskeje a Braniborskeje w nowym financnym zrěčenju trěbne sumy załožboweho budžeta wotpowědnje zhromadneje próstwje Domowiny a załožby z dnja 02.02.2007 zaruča. Naše wočakowanja měła džensniša hlowna zhromadźizna wobkrućić.

Na kóncu mojeje rozprawy wěnuju so skrótka serbskim medijam. Rozšěrjenje serbskich wusyłanjow w MDR a RBB je bjezdwěla wusahowace wudobyće popřewrótowego časa, wosebje wutwar serbskich rozhłosowych a telewizijnych poskitkow.

Rozprawnistwo serbskich redakcijow MDR a RBB je derje rešeršowane, wuwážene a přeco aktualne. Za to wutrobný džak redaktorkam a redaktoram wokoło Bogny Korjeńkoweje a Marion Stenselowoje.

Podobnje hódnoću džěło redakcije Noweho Casnika, Rozhlada, Serbskeje šule a džěćaceju časopisow „Płomjo“ a „Płomje“, kotrež nawjeduja Gregor Wiecezrek, Jěwa-Marja Čornakec, Wórša Šołćina, Beno Budar a Bernd Melcher.

Hdyž čitam Serbske Nowiny, potom mam ja tola tam a sem njesparne nocy. Nic jenož, dokelž so w nich husto Domowina kritizuje, ale po našim měnjenju dla zwjeršnych a njedokładnych rešeršow, jednostronskich informacijow a přechwatanych wozjewjenjow wo njedowujednanych naležnosćach serbskich gremijow. Příklad za to su wozjewjenja wo planowanej změnje towaršnistwa LND. To běše Domowina nadobo přećiwo nowinskej swobodze. Řěč bě wo tym, zo nochcedža Serbske Nowiny być tak mjenowany „Vereinsblatt“, kaž běše to w NDRskim času a zo bychy redaktorojo w tajkej towaršnostnej konstelaciji nožicy we hlownje měli. Nowiny pak zamjelčachu, zo so Domowina ženje sama wo towaršnistku funkciju prócowala njeje. Dalši příklad za to su wozjewjenja wo pozdatnych sumach móžnych zalutowanjow personalnych kóštow w załožbje a Domowinje na zakładze rozprawy Zwjazkowego zarjadniskeho wustawa. Zo su so tute twjerdženja jako njeprawe wopokazali a tež wot zwjazkowych zapóslancow jako tajke přiwzali, njeběše dotla w Serbskich Nowinach čitać.

Komu to pomha, hdyž šefredaktor w nowinje pisa wo rozfórmanjenych pjenjzech přez SLA dla płaćenja wotnamakanjow, a ani pismička njepisa wo tym, čehodla a na zakładze kotrych wobzamknjenjow Załožboweje rady je SLA tak jednać dyrbať.

Župa Delnja Łužica pisa w swojej rozprawje: „Nimamy nič přećiwo kritiskim přinoškam, ale wone by dejali być take, až su derje rešeršowane a nam doprědka pomagaju“. Doprědka Serbske Nowiny tuchwilu w dosahacej měrje njepomhaja. Na pozběhnjenju kwality tutoho nam wažneho dženika ma so zaměrnje džělać a na kóncu chcu potwjerdzić, štož sym hižo někotre razy naspomnił. Serbski redaktor njese tež narodnu zamołitosć a ma so při kóždym přinošku sebje samoho prašeć, pomha nam to, štož pisam, abo škodži nam to.

Lubi delegaća, lubi hosćo,

Domowina wobsteji z 5 župow a 12 nadregionalnych towarstwow. 5 županow je w zwjazkowym předsydstwje zastupjenych. Nadregionalne towarstwa su w zwjazkowym předsydstwje z dwěmaj předsydomaj zastupjene. Potajkim, předsyđa

10 towarstwow njejsu w zwjazkowym předsydstwje. Mjez nimi tež ci, kotřiž husto njespokojnosť z wjednistwom Domowiny signalizuja. Potajkim mnozy njewužiwaja móžnosť, swoje předstawy wo profilowanju Domowiny w zwjazkowym předsydstwje tematizować a přesadzić.

Serbskemu šulskemu towarstwu a Zwjazkej serbskich wumělcow smy wospjet namjetowali, zo deleguja do prezidija Domowiny zastupjerja za šulstwo a kulturu. Serbske šulske towarstwo nam zdžěli, zo tutej próstwje z personelných přičin njemóže wotpowědować. Zwjazk serbskich wumělcow do džensnišeho wo tutej našej próstwje njeje rozsudził. Štóz tute poskitki sobudžěla w našich demokratiskich gremijach njewužiwa, dyrbi sebi stajić prašenje, hač so radšo pawšalnych kritikow na wjednistwje Domowiny wzda, hdyž njeje zwólniwy na polěpšenju situacije sobu skutkować. Njedwěluju na tym, zo hodži so w našej džělawosći a w džělawosći zarjada Domowiny něštožkuli polěpšić. W džělowých směrnicach džensa někotre namjety k tomu wobjednamy a wobzamknjemy.

Wočakuju pak tež, zo so naše župy a towarstwa aktiwnje słowa jimaja, hdyž nastorča so diskusije k profilowanju wašnja nawjedowanja našeho towarstwa. Husto so čuju samlutki kaž drjewčko w žołmach oceana, hdyž sym wustajeny atakam toho abo tamneho předsydy abo čłona towarstwa. My nimamy jenož 4 nadregionalne towarstwa w Domowinje, ale 17 runoprawnje skutkowacych towarstwow a župow, kotrež maja wšitke swojeho předsydu. Tež woni su namołwjeni sobu rěčeć, hdyž dže wo bytostne prašenja třěšneho zwjazka. My smy nuzowani k tomu, wuchować a wutworić jednotu Domowiny. Njejednota nas zesłabi. To smy dožiwili w boju wo zdžerženje serbskich šulow.

Župa Běla Woda/Niska w swojej rozprawje zwěsći; hadrija a zwada ničo njepřinjese. To pokaza so w holanskich wjeskach, hdyž so bagery bliža. Přez njejednotu so stupimy do koła smjertneje reje, dokelž zhubimy sobuwojowarjow a sympatizantow. A Jurij Koch zwěsći w Nowym Casniku z dnja 28.02.2007: „Daś sebje wšykne te mudrostarje, ako pšecej zasej z palcom na Domowinu pokazuju, raz na chylu pśedstajiju, kak by z nami wuglědało, jolic Domowinu něnt skoro sto lět dało njeby. Nejskerjej njeby my zewšym žedne kritiki na njej w Nowem Casniku cytaś mógli, dokulaž žednego dało njeby“.

Móžu tute zwěsćenje jenož podšmórnyć a sym tola poľny nadžije, zo so nam poradži, třěšny zwjazk w předpolu stoteje róčnicy založenja w svojich rjadach skrućić, jednotu pěstować a z tym akceptancu Domowiny w němskej zjawnosći dale zwysić.